

Kokousmuistio

VN/26466/2023

26.04.2024

Osallistumisoikeuksien kehittämistä käsittelevän asiantuntijatyöryhmän kokous

Aika 22.04.2024 klo 14:00-16:00

Paikka Lainhuuto, Eteläesplanadi 10, Helsinki

Työryhmän jäsenet

(x) puheenjohtaja, Niklas Wilhelmsson, yksikönpäällikkö,
oikeusministeriö
(x) Sami Demirbas, erityisasiantuntija, oikeusministeriö
(x) Sami Manninen, valiokuntaneuvos, eduskunnan kanslia
(x) Elina Normo, istuntoasiainneuvos, valtioneuvoston kanslia
(x) Ira Alanko, neuvotteleva virkamies, valtiovarainministeriö
(x) Jenni Palomäki, pääsihteeri, opetus- ja kulttuuriministeriö
(x) Johanna Huovinen, erityisasiantuntija, sosiaali- ja terveysministeriö,
poistui klo 15.31.

Sihteerit

(x) Oula-Antti Labba, oikeusministeriö
(x) Marika Lumiharju, oikeusministeriö

Postiosoite
Postadress

Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress

Eteläesplanadi 10
00130 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon

0295 16001
Internat.
+358 295 16001

Faksi
Fax

09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

S-posti, internet
E-post, internet

kirjaamo.om@gov.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

Esityslista

1 Kokouksen avaus ja läsnäolijoiden toteaminen

Puheenjohtaja avasi kokouksen 14.00 ja toivotti kaikki tervetulleeksi. Pidettiin lyhyt esittäytymiskierros, jonka perusteella todettiin läsnäolijat.

2 Esityslistan hyväksyminen

Puheenjohtaja esitteli kokouksen esityslistan. Hyväksyttiin esityslista.

3 Työryhmän toimeksianto ja kokoonpano

Puheenjohtaja esitteli asettamismuistion (Liite 1) ja kertoi työryhmän toimeksiannosta ja kokoonpanosta. Keskusteltiin ohjaustyöryhmän ja asiantuntijatyöryhmän välisestä työnjaosta.

Sami Demirbas kertoi työryhmän aikataulusta.

Sami Mannisen ehdotuksesta päätettiin, että työryhmä laatii arviomuistion. Manninen totesi, että kansalaisaloitteesta säädetään perustuslaissa ja Suomessa lähtökohtana on edustuksellinen demokratia, jota kansalaisaloite täydentää. Asian käsittelyssä tulee kuulla laajasti sidosryhmiä.

Johanna Huovinen toi esiin valmisteltavan lapsistrategian ja korosti, että strategian tavoitteiden tulisi heijastua myös työryhmän työhön. On tärkeää keskustella siitä, minkälaisia ryhmiä tulisi kuulla ja ketä asia koskettaa. On syytä muistaa erityisesti haavoittuvat ryhmät.

4 Luonnos työryhmän työsuunnitelmaksi

Puheenjohtaja ja Sami Demirbas esittelivät luonnoksen työryhmän työsuunnitelmaksi (Liite 2).

Puheenjohtaja kertoi, että hallitusohjelmaneuvottelujen aikana puoluesihteerit nostivat kansalaisaloitteen tärkeäksi asiaksi käsitellä. Lisäksi kuntalaisaloitteiden kehittäminen on noussut aiemmin esiin kehityskohteena. Kuntiin ja hyvinvointialueisiin kuitenkin kohdistuu säästöjä, jonka vuoksi kunnat haluaisivat vähentää tiettyjä toimintoja, mikä saattaa olla ristiriidassa aloitteiden kehittämisen kanssa.

Puheenjohtaja totesi, että 8.5. järjestettävässä parlamentaarisen ohjausryhmän kokouksessa esitellään päivitetty versio työsuunnitelmasta sekä kansalaisaloitemuistiosta.

Ira Alanko kertoi OECD:n antaneen aiemmin Suomelle palautetta siitä, että rakenteiden ja prosessien tulisi olla selkeämpiä kansalaisille. Näitä voisi myös yhtenäistää kunnissa ja hyvinvointialueilla. Valtionvarainministeriön aluehallinnon toimintamenetelmässä on aiemmin noussut esiin kansalaispaneelin edistäminen. Vaikutusten, kuten kustannusten, tarkastelu kattavasti päätöksenteon tueksi on tärkeää. Arviomuistion nykytilan kuvaukseen voisi sisällyttää mahdollisia tutkittuja pitkän aikavälin nousevia trendejä.

Johanna Palomäki huomautti, että on tärkeää yhteensovittaa työtä lapsistrategian kanssa, erityisesti lasten ja nuorten osallistumiseen liittyen. Tämän tulee kuitenkin tapahtua niin, ettei päällekkäisyyksiä synny. Aloitteiden laadun vaatimuksia ei pitäisi nostaa niin korkeaksi, että se vaikuttaa negatiivisesti nuorten mahdollisuuksiin laatia aloitteita. Nuorille voisi myös pohtia kevyempää aloitemuotoa.

Sami Manninen totesi, että kansalaisaloite on toimiva instituutio, ja sen muutoksia tulee harkita hyvin tarkasti. Hän huomautti kansalaisaloitteen käsittelyn eduskunnassa perustuvan eduskunnan työjärjestykseen sekä puhemiesneuvoston ohjeistuksiin ja linjauksiin.

Elina Normo huomautti, että kehitysehdotusten tulee olla realistisia ja suhteessa suhteessa niukkeneviin resursseihinsiihen, että rahoitusta leikataan. Arviomuistioon tulisi kirjata hyväksi todettuja käytäntöjä, esimerkiksi EU:sta ja Ahvenanmaalta. Myös aloitteesta viestimistä voitaisiin kehittää, erityisesti sen jälkeen, kun aloite on toimitettu eduskuntaan.

Ira Alanko nosti esiin, voisiko kansalaisaloitepalvelussa hyödyntää tekoälyä teknisten asioiden tarkistamisessa ennen aloitteen julkaisemista.

5. Keskustelua kansalaisaloitejärjestelmän kehittämistarpeista

Puheenjohtaja kertoi, että kansalaisaloite on tullut erittäin tunnetuksi digitaalisen verkon kehityksen myötä ja kyselytutkimusten mukaan valtaosa suomalaisista on allekirjoittanut kansalaisaloitteen. Kansalaisaloitteella on myös poliittista osallistumista tasaava vaikutus, sillä nuoremmat ja keski-ikäiset ikäryhmät ovat aktiivimpia allekirjoittajia. Käyntikertoja oikeusministeriön kansalaisaloitepalvelussa on jopa 5,1 miljoonaa.

Sami Demirbas esitteli taustamuistion kansalaisaloitteesta (Liite 3).

Puheenjohtajan mukaan yksi aiemmin esitetty kehittämissuositus on, että aloitteen koko elinkaari olisi nähtävissä kansalaisaloite.fi –palvelussa, myös eduskunnan käsittelyn osalta.

Turun yliopiston erikoistutkija Maija Jäske esitteli työryhmälle tutkimustietoa kansalaisaloitteesta. Jäske kertoi miten suomalaiset suhtautuvat kansalaisaloitteeseen, kuinka suosittu kansalaisaloite on, ketkä allekirjoittavat aloitteita sekä kuinka hyvin suomalaiset tuntevat aloiteinstituution yksityiskohtia. Hän totesi valtaosan suomalaisista ajattelevan kansalaisaloitteen vahvistaneen suomalaista demokratiaa. Aloite on instituutiona vakiintunut kymmenessä vuodessa ja se on erittäin suosittu osallistumisentapa suomalaisten keskuudessa. Kansalaisaloite on myös onnistunut aktivoimaan nuoria yhteiskunnallisesti. Aloitteiden eduskuntakäsittelyn yksityiskohdat ovat kuitenkin monelle vielä epäselviä. Avoimuus kansalaisaloitteen käsittelytavoista sekä eduskunnassa käsitellyistä aloitteista on tärkeää.

Sitran asiantuntija Onni Pekonen esitteli työryhmälle Sitran selvitystä, jossa vertaillaan Suomen ja Viron kansalaisaloitejärjestelmiä. Hän kertoi Suomen järjestelmän vahvuuden olevan vahva institutionaalinen kytkös päätöksentekoon. Sitra on esittänyt toimenpidesuosituksiksi digitaalisen alustan kehittämisen kansalaisille, kansalaisaloitteiden raukeamisen estämisen vaalikauden lopussa seuraavan perustuslain uudistuksen yhteydessä sekä muiden demokratiainnovaatioiden hyödyntämisen kansalaisaloitteiden suunnittelussa.

Sami Demirbas kysyi onko olemassa tutkittua vertailutietoa siitä, kuinka paljon kansalaisaloitteita etenee käsittelyyn kansainvälisesti verrattuna siihen, kuinka monta aloitetta etenee eduskunnassa Suomessa. Demirbas myös kysyi onko mahdollista että kansalaisaloitteen suosio hiipuu, jos ihmiset pettyvät kun aloitteita ei eduskunnassa hyväksytä.

Jäske kertoi ettei muissa maissa ole täysin samankaltaista järjestelmää, jonka vuoksi määriä on hankala vertailla. Kansalaisaloiteinstituution kannatus on korkealla ja se on säilynyt suhteellisen korkeana viimeiset kymmenen vuotta, vaikka aloitteita on eduskunnassa hyväksytty vain seitsemän. Enemmistö suomalaisista ajattelee kansalaisaloitteen vahvistaneen suomalaista demokratiaa.

Puheenjohtaja kysyi onko tutkimustietoa siitä, kuinka kansanedustajat suhtautuvat kansalaisaloitteisiin ja säädetäänkö Viron kansalaisaloitteesta heidän perustuslaissaan. Onni Pekonen kertoi ettei tutkimustietoa kansanedustajien suhtautumisesta ole. Virossa kansalaisaloitteesta ei säädetä perustuslaissa, vaan erillisellä lailla. Virossa on myös paikallistason aloitejärjestelmä.

Ira Alanko kysyi kansalaisaloitteen rahoituksesta Virossa. Onni Pekonen kertoi kansalaisaloitejärjestelmän rahoituksen olevan presidentin kanslian alaisuudessa.

Elina Normo totesi kansalaisaloitteen olevan kansalaisille tärkeä mahdollisuus nostaa asioita esille, vaikka ne eivät keräisikään riittävää kannattajamäärää aloitteen etenemiseksi eduskuntaan. Viestintää ja kansalaisten mahdollisuutta seurata kansalaisaloitteen etenemistä voisi kehittää. Palveluun voisi myös nostaa eduskunnan antamat vastaukset aloitteisiin.

Ira Alanko ehdotti, että käsittelyprosessin esille tuomiseksi prosessin vaiheita voisi automatisoidusti visualisoida. Edustajien ja poliitikkojen mielipiteitä kansalaisaloitteeseen liittyen voisi selvittää. Puheenjohtaja totesi, että visualisointi voisi olla mahdollista.

Jenni Palomäki huomautti että viestintää tulisi kehittää, jotta luottamus säilyisi hyvällä tasolla. Hän kysyi, olisiko Suomessa mahdollista asettaa aikarajoja eduskunnan kansalaisaloitteiden käsittelyyn, samankaltaisesti kuin Virossa.

Sami Manninen kertoi tämän olevan eduskunnan sisäinen kysymys. Tietoa kansanedustajien suhtautumisesta voisi kysyä parlamentaariselta ohjausryhmältä. Olisi myös tärkeää kuulla tutkimustietoa kansalaisaloitejärjestelmistä laajemmin kansainvälisesti, ei ainoastaan Viron järjestelmästä.

Puheenjohtaja kertoi, että vertailua Euroopan maiden järjestelmistä voidaan tuoda seuraaviin kokouksiin. Kansalaisaloitemuistiota täydennetään tutkijoilta saadun tutkimustiedon sekä työryhmän huomioiden osalta. Muistio lähetetään työryhmälle ja jäsenet voivat kommentoida sitä kirjallisesti.

6. Kokouksen päättäminen

Puheenjohtaja päätti kokouksen ajassa 16:07.